

שמעתא למיקתא

גליון קכ"ז / פרי שמות / היתשע'ג
 (קהילת) / חניכי הישיבות) - רמות ב'

האם מותר "לטעום" תבשיל חלבי, תוך ששעות מאכילת בשר

הארכנו בס"ד בכמה גיליונות לענין גדר וחובת המתנת ששעות בין אכילת בשר לאכילת גבינה ועי' בגיליונות כ"ח, כ"ט, צ"ג, וק"מ. ועתה נדון בס"ד אם מותר "לטעום" גבינה או תבשיל של גבינה בתוך ששעות מאכילת בשר.

א. הנאת גרון או הנאת מעיים אסרה תורה
 והנה נחלקו בש"ס חולין (קכ"ג) ויש לקוש ורב יוחנן בגדר אכילת אסורים, לדעת ר"ל התורה אסרה הנאת מעיים, מאידך לדעת ר"י התורה אסרה הנאת גרון, וקיי"ל כר"י וכמבואר ברמב"ם (ס"א פ"ד ה"ג). (וביאר בפמ"ג (ס"ד די א"א ס"ק א) דהנאת גרונו היינו הנאת בית הבלעיה ועי' במנחת שלמה (ק"ט צא אות יז) דאף לר"י בעינן שיגמר כל מה שהגרון יכול ליהנות עד שיגיע ממש אל בית הבלעיה במקום דלא מצי לאהדורי).

ב. הנאת גרון שאינה לשם אכילה
 אלא דיש לזון האם רב יוחנן מחייב בהנאת גרון שהיא לשם טעימה ולא לשם אכילה, דהרי לענין ברכת הנהנין פסק הרמב"ם (ברכות פ"א ה"ב, תענית פ"א ה"ד) שטעמא אי"צ ברכה לא לפנייה ולא לאחרייה עד רביעית, ע"כ. וכתב בכס"מ (שם) שמוכח מדברי הרמב"ם שאפי' בולע אי"צ ברכה, ושיש לתת סמך לדבר משום דכתב "ואכלת וברכת" שיהא לו כוונת אכילה משמע, ורביעית אפי"פ שהיא מטעמת כוונת אכילה יש לה, ע"כ. ולפי דבריו י"ל דה"ה באיסורים "דאכילה" בעינן בה, דבטעימה אפי"פ בליעה אינו עובר על איסור תורה, כיון שאינה מכוון לאכילה.

אבל הרא"ש (ברכות פ"ב ס"ו ה) פלג עי"ז וכתב שטעמא אי"צ ברכה היינו דוקא כשחוזר ופולט, דבכה"ג לא חשיבא הטעימה הנאה וגם אי"צ ברכה כיון שאינו נהנה בתוך מעיו. וביאר הבי"ט (ס"ד די דברכה לא בטעימת חיך תלמא אלא באכילה תלמא כדכתיב (דברים ת, י) "ואכלת וברכת" ואכילה היינו הנאת מעיים כדברי הרא"ש (שם). מבואר מדבריהם דטעימה ללא בליעה שריא, אבל אם נהנה גם במעיים אינו בכלל טעימה אלא בכלל אכילה. אלא דיש לדחות דכ"ז היינו לענין ברכת הנהנין, אבל לענין איסורים מודים לאסור אפי' טעימה ללא בליעה, דבהו קיי"ל דהנאת גרון אסרה תורה.

מיהו הריב"ש (ס"ד רפח ד"ה מ"ה) כת' שאפי"פ דטעימה באיסורים אסרה מיהו לא אסיר מדאו', דאי דאו' לביעי ברכה אלמא תניא ע"כ. ומדבריו משמע דטעימה מותרת מהי"ת אלא דדוקא כשאינו בולע הדין כן.

אמנם לפי הרמב"ם הנ"ל לכאורה אף אם בולע כיון שאין כוונתו אלא לטעום שרי. ושו"ר בפמ"ג (י"ד ס"ו צח מ"ז ס"ק ב) שגם העיר על הריב"ש מהרמב"ם, וכתב שאפשר שהריב"ש כתב כן לדידן דבס"י ר"י ס"ע ב' (לענין טעימה בברכת הנהנין) מחמירין קדעת הרא"ש [אנשי יריב"ש דבאמת פסקוין שלא לכרך בכל גוונא משום סכ"ל].

ולמעשה כבר פסק הרמ"א (י"ד ס"ו ק"ח ט"ו ה) כהריב"ש דטעימה בפה אסורה. ואין איסור זה אלא מדרבנן משום שמא יבוא לבלוע האיסור כג"ל בשם הריב"ש, וכי"כ בצמח צדק (ס"ד מ"ז וס"י צא ד"ה וענתא אבאר) והפמ"ג (ס"ד ק"ח מ"ז ס"ק ט). ועי' בפמ"ג (שם) שהקשה על דברי הריב"ש שנקט שאיסור זה הוא מדרבנן דהרי נהנה ח"ו ע"כ. וכמה ש"ס (ס"ד וס"א ס"ק יז) יישב דרך אכילה הוא לבלוע ולא לפלוט ואם פולט אינו כדרך אכילה וע"כ פטור ולא מקרי אכילה. ובדרך זה כת' במנחת שלמה (שם), עיי"ש. ועוד י"ל דטעימה שלא לשם אכילה אינה בכלל האיסור כ"ל בב"י.

ג. טעימת לשון
 אלא דלי"ל לענין טעימה בפה, אבל לענין טעימה בלשון נחלקו גדולי האחרונים דעת הדר"שה (ס"ד צח אות א) דאסור לטעום בלשון וחילקה דכ"ז בש"ס בב"ק (ק"א), עיי"ש.

אולם הטי"ז (שם ס"ק ב) דחה ראיית דשאני התם דלא סגי בטעימת לשון אלא טעימה ע"י בליעה גמורה בעינן וע"כ נקט דטעימה בכה"ג שריא (בגוונא דהוי "ספק" "איסור, ע"י פמ"ג (שם), וכמו שמצינו בשו"ע סימן מ"ב (ס"ג א) גבי מרה דטועמו בלשונו. (ועי' בג' מהר"ש (ס"ד צח אות ד) דאף לטי"ז דמתיר טעימה בלשון באיסורים, מודה דאיסור הנאה כב"ח אסור דאפי"פ דאין זה אכילה מ"מ הנאה מיהא איכא).

אלא דענין בש"ד (ס"ד מ"ז ט"ד) שכתב על האי טעימת המרה דשריא ע"י הלשון, דאפי"פ דקיי"ל בכמה דוכתי דאסור לטעום דבר מאכל ולדע' אם יש בו דבר איסור חלה קים להו לגאוניס דקרוב ע"י טעימת טעם היתר.

ומצינו ליכא ראייה מדברי השו"ע להתיר טעימה בלשון, ומבואר מדברי השו"ד דדוקא במקום דקרוב ע"י טעם הדבר שיטעם טעם היתר שרי אבל בלא"ה אסור. וכי"כ הפמ"ג (ס"ד מ"ז ס"ק ב) אליבא דהשו"ד. (אלא דע"י עוד בפמ"ג (ס"ד מ"ז ס"ק שם) דבאמת יש עוד טעם להקל במרה כי רוב הפוסקים מכשירים ניטילא או חסירה המרה. והריב"ש בתשובה כתב דטעימה לא הוה רק דרבנן וכמ"ש בסיומן צ"ח וכיון שכן הוה ספק דרבנן ולהקל. ושו"ר להכנסת הגדולה בהגהות הטור אות ז' (כברל).

ולמעשה דעת הפר"ח (ס"ד מ"ז ס"ק ה) להקל בזה. וכן פסק בערוה"ש (ס"ד מ"ז אות ז). אבל הפמ"ג (ס"ד ק"ח מ"ז ס"ק כד) פסק דכל איסור אכילה אסור לטועמו הן בלשון הן לטעום ולפלוט, ואיסורו מדרבנן אטו אכילה. וכן דעת הנוב"י (י"ד ת"י ס"ד ב) והפמ"ש (ס"ד צח ס"ק א). וכן נקטינן בזה להחמיר.

ד. טעימה באיסורים דרבנן
 אמנם עד כאן דנו בטעימת איסורי תורה, אולם באיסורים דרבנן לכאורה יש לצדד להתיר טעימה אף ע"י גרונו, שהרי כבר כתב בריב"ש הנ"ל דאפשר דטעמא דטעימה אסורה היינו כדי שלא יבא לבלוע מעט ואתי לידי אסורא דאו'. ומשמע דבאיסורים דרבנן לית לן בה.

ובאמת כן נקט בצמח צדק (ס"ד צא ד"ה וענתא אבאר) לענין טעימת איסורים דרבנן דמותר לטעום אם אינו בולע אלא פולט דעד כאן לא אסרו אלא באיסורים דאו', אבל בדרבנן ה' והביאו להלכה האי מהרש"א (ס"ד צח וס"י ק"ח אות ה).
 אלא דכבר יצא לחלוק עליו בנו בקו"א על הצ"ע (שם) והביא ראייה לדבריו מש"י חולין (ק"א) (המובא בדר"שה הנ"ל). וכוון לדבריו הפר"ח (ס"ד ק"ח ס"ק כב). אלא דאין ראייתם מוכחצת כמבואר בטי"ז הנ"ל שדחה ראייה זו משום דהתם לא סגי אלא בטעימה ע"י בליעה ממש, אבל לעולם טעימה ללא בליעה י"ל דשריא. וכן מצאתי שיצא לדחות הפמ"ג (ס"ד צח מ"ז ס"ק טו ד"ה ולענין) ועי' בנוב"י (ת"י ס"ד ג) שגם דחה ראייה זו, ועי' עוד בבתי"ש (י"ד ס"ד נ"ד לק"ש ט"ח).

ולמעשה קשה להקל בזה אחרי שהפמ"ג (ס"ד ק"ח ס"ק ה) כתב להחמיר, וכדברי הפר"ח פסק הפמ"ג (ס"ד ק"ח מ"ז ס"ק ט). וכן החמירו בזה הנוב"י (שם) הפת"ש (שם), ועוד ועי' בפמ"ג שם שנקט דלעולם איסורים דרבנן אסורים לטעום איי"כ טועם בלשון והם פגומים לגמרי, עיי"ש טעמו אמאי דוקא בפגומים מיקל. וכן נקט בנוב"י אלא דיו"ל אליבא דס"ל להקל דוקא בפגום משום דלא שייך 'ישמא יבא לאוכלי' דהרי פגום הוא, וכן מצאתי בתפ"ס (י"ד ס"ד ב) ובהר"י (ס"ד צח אות א) אליבא דהתוב"י (אלא דהר"י ה"ב דעת התוב"י דלא כהפת"ש, והיינו דלא רק טעימת לשון שריא בכה"ג, אלא אף טעימת פה). מיהו ע"י עוד בפמ"ג ונוב"י שם שכת' כן אליבא דהצ"ע גופא, אולם המענין בצ"ע יראה

דמה צ"ע ה"ב דעת התוב"י דלא כהפת"ש, והיינו דלא רק טעימת לשון שריא בכה"ג, אלא אף טעימת פה). מיהו ע"י עוד בפמ"ג ונוב"י שם שכת' כן אליבא דהצ"ע גופא, אולם המענין בצ"ע יראה דמיקל בכל האיסורים דרבנן, וכי"כ הפר"ח בס"י ק"ח שם ובנו בקו"א שם. ועי' בתבואת שער (ס"ד מ"ז ס"ק ז) ודבר"ת (ס"ד צח ס"ק ז) עד שישתובות בזה.
 מעתה נחזור לנידון דידן האם שרי לטעום (ללא בליעה) גבינה או תבשיל של חלב תוך ששעות מאכילת בשר. דהנה אכילת גבינה תוך שעות הינו איסור דרבנן, ולכאורה לפי הנ"ל ע"כ"פ מדי פלוגתא לא יצאנו, ויש להחמיר בזה.

ה. הטעם לחובת המתנה בין בשר לחלב
 ואדרבה אפשר דהכא לכי"ע הטעימה אסורה. דהנה דעת הרמב"ם (ס"א פ"ד ה"ג) דמי שאכל בשר לא יאכל אחריו גבינה משום דחיי' לבשר של בין השינים שאינו סר בקינות. אבל לרש"י (חולין ק"ה ד"ה אסור) הוא משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו. ומבואר בש"ס (ס"ד פ"ד ה"ג) דלרש"י דוקא אם בולע איכא משום טעם, וכן מוכח בחכמת אדם (כ"ל מ"ז אות יב) שפירש דלרש"י היינו משום הטעם הנמשך בעיכול. (ועי' בזה בפמ"ג (ש"ד ס"ק ב) ובתורת שמואל (על הלבוש שם)).

ולפי"ז י"ל אליבא דהרמב"ם דלעולם הטעימה גופא אסורה מן הדין, דהרי ע"י הטעימה והלעיסה איכא משום בשר שבין השיניים, וכתב באיסור והיתר (שער מ"ז אות י) דבכה"ג נמצא אוכל יטעם בשר בחלב יחד ונראה ג"כ כאילו אוכל בשר וחלב יחד. (ועי' בגן המלך (אות קנ"ד) שכת' בשרת האו"ה אליבא דהרמב"ם, אולם באמרי בינה (על ה"ט"ז ס"ק ד) כת' שלפי הטי"ז האו"ה הוא טעם שלישי לענין טעם הגזרה, עיי"ש).

וכן לפי טעמו של רש"י י"ל דכיון דבלע בשר שוב איכא משום משיכת טעם בפיו ואפילו אם טועם ואינו בולע אכתי י"ל דאסור, דהרי איכא משום עירוב טעמים בפיו.

אלא דיש לדחות דעד כאן לא אסרו אלא כש"בולעה" מטעם ששנייהם ולא בעירוב טעמים שבפיו בלבד (וכן משמע קצת מלשון האו"ה הנ"ל שכתב דנמצא "אוכל" טעם בב"ח). וא"כ ליכא אפילו משום טעימה באיסורים דרבנן, כיון שאיסור זה תלוי בבלעיה שוב אין כאן טעימת איסור. אלא דאכתי י"ל דיש לאסור משום משום חשש שמא יבלע.

ו. טעימה לאחר המתנת שעה מאכילת בשר
 ונראה דיש להקל בטעימה בכה"ג אחר שעה [וכתב זה מצינו ברע"א (ס"ד פ"ד אות ב) וביד יהודה (שם ארוך ס"ק א) לענין הלועס בשר שא"צ להמתין אלא שעה], דהרי המתנת ששעות תלויה במח', ולדעת הרמ"א "מעיקר הדין" מיד אחר גמר סעודת בשר מותר לאכול גבינה ומשום מנהג פסק המתנת שעה (ועוד דאפשר דאיסור זה קיל דהרי משמע מהפוסקים דהוי איסור גבירא ולא איסור חפצא. ועי' ביד אפרים (ס"ד פ"ד) מה שנוגע לכאן), ובפרט היכן דטועם "תבשיל" דעיקר איסורו אפילו מיד אינו אלא מטעם מנהג, ומ"מ בטעימת לשון יש להקל בכל גוונא (ומש"כ הפמ"ג (ס"ד פ"ד מ"ז ס"ק א) ד"ה ד"ה) שיש להמתין ששעות לאחר טעימת תבשיל של בשר, היינו לענין המתנת אחריו, אבל לענין טעימת גבינה או תבשיל של גבינה תוך ששעות י"ל דהיה דשרי. והגר"ע אויערב"ל שליט"א אמר לי דאין להתיר בשופ"ם, אלא לאחר שעה במקום צורך כגון בלעיסה לצורך תניוק. ודוגמה זו היא "אולמן שליט"א א"ל דיש להקל בכל זה אפילו אליבא דהשו"ע הנ"ל דבעינן המתנת ו' שעות, כיון דטעימה לא אסרו לענין זה. [ושו"מ דדעת הגריש"א זצ"ל (אב"י ישפ"ה ח"ה ס"י ק"א ואש"י האי"ש י"ד פ"ה אות כג) להתיר בתוך ששעות רק טעימה בלשון].

מסקנה דניא -
 העולה לדינא, מי שאכל בשר או תבשיל של בשר, לאחר המתנת ששעות באיסורים לטעום בפיו מאכל חלבי, אבל לא יבלענו אלא יפלטנו.

טעו פסד הברכות שבשבע ברכות, כיצד ינהגו

אמרין בכתובות [ח] - ת"ר מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה וכו', מאי מברך אמר ר"ב בא"י אמ"ה שהכל ברא לכבודו, ויוצר האדם, ואשר יצר את האדם בצלמו וכו'. לוי איקלע לבי רבי בהלוליה דר"ש בריה בריך חמש, רב אסי איקלע לבי רב אשי בהלוליה דמר בריה בריך שש. לימא הכא קמפלגי דמ"ס חדא יצירה הואי וכו' שתי יצירות הואי, א"ל דכ"ז חדא יצירה הואי מ"ס בטר מחשבא אזלינן ומ"ס בטר מעשה אזלינן.

ופרש"י: בריך חמש - שהכל, ואשר יצר, ושש תשיש, שמח תשמח, אשר ברא בריך שית - יוצר האדם הוסיף. חדא יצירה הוי - כמ"ד בעירובין ויבן את הצלע פרצוף, שמתחילת ברייתו נברא שני פרצופין זכר ומלפניו ונקבה מאחור. שתי יצירות - כמ"ד זכר היה וממנו נבראת האישה, והוי כאן שתי יצירות. בטר מחשבה אזלינן - ששנים עלו במחשבה להבראת ונברא אחד.

ותניא בריש כלה רבתי - ברכות (הנישואין) היכי מברכין, א"ר לוי בורא פרי הגפן והשכל ברא לכבודו וכו'. אבעיא להו בריך להו לכולהו ולא כסדרו או חסר אחת מאי, ת"ש ברכות אין מעכבות זו את זו. לוי איקלע לבי הלולא וברין שית, שאני אפי"פ דחסר לא חיישין, דילמא ש"מ התם דחד יצירה. (הא דקאמר לוי בריך שית, ובכתובות אמרין בריך חמש, י"ל דהכא חשיב גמי בפמ"ג, משא"כ בכתובות).

ובשו"ת פאר הדור (ס"ד ח' תשובה א) כתב הרמב"ם בתוך דבריו דברכות הנישואין כל אחת מהן עיני בפני"ע, ומי שחיסר אחת משבע ברכות מברך אותה כשזוכרה, ואין להם סדר.

וכ"כ בתניא רבתי (ס"ד צ"א) דאם בריך שבע ברכות שלא כסדר או חסר אחת מהן, אין בכך כלום, דברכות אין מעכבות זו את זו. וכ"כ בכנה"ג [אמתי"ז ס"ד ס"ב תשובות המור ס"ק ג] בשם אגרות הרמב"ם [ס"ד ל"ג] דברכת חתנים אין להם סדר, ומי שחסר אחת מהנה מברך אותה כשזוכרה. והובא גם בבאר היטב [אמתי"ז ס"ד ס"ק א].

ומסתיומת דבריהם משמע דבכל הברכות אין סדר הברכות מעכב זה את זה, אולם בעצי ארוזים [ס"ד ס"ב ס"ק א] יצא לרז"ל דברך חדש, וז"ל: וכ"ש דסדר של ברכת חתנים אינו מעכב, שאם שכח אחת מהן מברך אותה במקום שזכר, וצ"ל לחזור לראש, דכ"ש הוא מברכות ק"ש שאין סדרן מעכב. מיהו י"ל אם שכח וברך אשר יצר קודם יוצר האדם דשוב אינו מברך אותה, בין למ"ד כנ"ב ב' יצירות ובין למ"ד בטר מחשבה, ברכה שניה שנתקנה כנגד יצירת זכר ונקבה והיא חציג פוסרת הראשונה.

וכיוצא"כ כתב הרמב"ם פראנק צ"ל מסברא דנפשיה [מג"ת קרש"ש עיני נישואין א] וז"ל: נשאלתי הגר"ש הרה"ג ר' אריה לוי"ן [ז"ל] כמעשה שהיה בשבע ברכות, שטעה המברך והקדים וברך ברכת אשר יצר את האדם בצלמו לפני ברכת יוצר האדם, איך הדין, האם חצוי אה"כ ומברך גם יוצר האדם, וכן האם סדר ברכות מעכב.

ואמריה שמצינו הסברא נראה שאין לברך אה"כ יוצר האדם, שהרי הברכה הראשונה היא על יצירה ראשונה, והברכה השנייה היא על יצירה שנייה, ע"י כתובות ח, א ובפי"ש שם. וי"ל שבכרכה השנייה נכללת גם הברכה הראשונה, שהרי הוא מברך על שתי היצירות, וכיוצא"כ מצינו דמי שבירך ברכת שלא עשני עבר, שאינו חצוי ומברך שלא עשני גוי, ואכתי צ"ע.

ומצאתי עיקר השאלה אם סדר ברכות מעכב, שהוא מפורש במסכת כלה רבתי פרק א', וז"ל, איבעיא להו בריך להו לכולהו שלא כסדר או חסר אחת מאי, ת"ש ברכות אין מעכבות זו את זו, לוי איקלע לבי הלולא וברין שית, ש"מ אפי"פ דחסר לא חיישין, דלמא שאני התם דחדא יצירה. ע"כ. עכ"ל הגר"ע פראנק זצ"ל.

ובחבורת התורה והוראה [תובת ח] כתב נמי הגר"ע ליפא אלפערט להסתפק בזה, מדברי השו"ע באו"ח [ס"ד מ"ז ס"ק ח] דאם קדם וברך וזקף כפופים קודם שבירך מתיר

שויה אנפשה חתיכה דאיסורא, האם מהני אמתלא

מבואר בש"ס כתובות (בב). דהאוסר דבר ע"פ דיבורו הדבר נאסר, וכגון אשה שאמרה אשת איש אני נאסרת ע"פ דיבורה. וכן פסק השו"ע (אה"ע סי' קנב סעי' ה, ו"ד סי' קפה סעי' ג).

והטעם שחל איסור ע"פ דיבור הוא כי אמרינן "שויה אנפשה חתיכה דאיסורא", וכ"כ החו"ד (סי' קפה ס"ק ה). (ועיי' בשב שמעתא (ש"ו פ"ט) שמתפק האם האיסור חל גם לאחרים, או האיסור חל רק עליה אלא דכלפי האחרים אסורה משום לפניע להכשיל האחרים, עייניש. והחו"ד (יו"ד סי' קפה ס"ק ה) נקט שהדבר (אם שלו הוא) נאסר לכוי"ע. ועיי' בפרי"ח (יו"ד סי' ה ס"ק ו) ובכת"ס (יו"ד סי' ב ד"ה חזאת תורת).

וכבר כתב בתשובת מהר"י באסו (סטי"ג פ) דשויה אנפשה ח"דא מדין נדרי איסור נגעו בה, ואע"פ שאינו ממש כנדר דהא לא מציינו בהם התרת חכם, אולי להחמירו בעניינם אלו כמו בניזירות שמשון דליתיה בשאלה, ואפשר לומר דאינו אלא מדין הודאת בעל דין דהוי כעדי ואפי' לענין איסורא במה שנוגע בעצמו, ועיי' נהנ"ב (אה"ע ת"י סי' כג) נקט שהוא משום הודאת בעל דין. ובדרך זה כתב החו"א (אה"ע סי' קנב ס"ק יח). ובנה"א (יו"ד סי' א הג"ה ב"י אות פג) כתב שהוא משום שאדם יכול לאסור ע"פ דבריו המותרים. והגר"א (יו"ד סי' א ק"א יד וסו) הביא דבריו, וביאר דיכול אדם לאסור ע"פ מה שמותר לו אע"פ שאינו מתפסן בדבר הנדור לפי שהוא ע"פ, כמו ב"ד שיכולים לאסור דברים המותרים כפי ראות עיניהם לצורך שעה.

אבל המהרי"ט (אה"ע סי' א) דחה הצד דמשום נדר אתינן עלה, דהרי אי משום נדר ליתשל עליה, ועיי' מסיק דמטעם נאמנות הוא. וכן נקטו התבואות שור (שמלה חדשה סי' א סעי' לט), הפמ"ג (שם שפ"ד ס"ק לט), הקצות החושן (סי' לד ס"ק ד), החו"ד (סי' קפד ס"ק ה) ועוד, ובאמת כך דעת רוב האחרונים (וכ"כ בפרי יצחק (ח"ב סי' לה ד"ה ובהיותי). ועיי' באור לציון (ח"א אה"ע סי' א-ב-ג). ולענין שאח"כ באיסורים דרבנן, דעת השב"ע יעקב (סי' צג) והפמ"ג (סי' קפד ס"ק ט) שגם בכח"ג חל איסור. והשו"ת רע"א (סי' רכ"א אות יב) הביא בשם הבדק הבית (דף קפ) שאין שאח"כ באיסורים דרבנן ותמה עליו, מיהו עייניש בסי' קי"ו וסי' צ"ט ובסי' רכ"ב. ועיי' בפניני (כתובות ט, בתוס' ד"ה ל"צ) שכתב שבדברנן לא שייך למימר דשאח"כ, וכן נקט בשערי דיעה (ח"א סי' מב). אולם בשד"ח (מע' הש"ן כללים כ"ל ב) כתב "ומי"מ דעת הפוסקים רבנן בתראי נראה כהרב שבות יעקבי. ועיי' בשערי שבת הלוי (סי' קפה סעי' ג אות ב) ובאור לציון (ח"א אה"ע סי' ב).

וכתב בפמ"ג (סי' א ש"ד ס"ק לט) ע"פ הר"ן שדין זה הוא מן התורה (וכן מוכח מהח"ס (אה"ע ח"ב סי' ק"א ד"ה הנח). וכן דעת השואל ומשיב (סי' ת"י ח"א סי' טו), ועיי' בחי"ל (יו"ד סי' ב ד"ה הוהא). אלא דנחלקו הפוסקים האם איכא מלקות בכח"ג, דעת הסד"ט (סי' קפה ס"ק א ד"ה באמת) והחו"ד (סי' קפה ס"ק ה) שאין מלקות על אוסר דבר מטעם שאח"כ, וכ"כ הש"ש (ש"ו פ"י). אולם הבכור שור (סוף קדושים) נקט שולוקה, וכן דעת שו"ת תורת חיים (ח"ג סי' נב ד"ה אמנם) ע"פ הרמב"ם (א"ס"ב ב, ג) (ובקובץ שע"י (כתובות אות נח) כתב דכיון דלענין איסור נאמן ע"פ ממילא לוקה, ועיי' בשב"ט הלוי (ח"ג סי' קכ).

מיהו כל זה אם האוסר הדבר ע"פ עמד בדבורו אבל אם חזר בו ונתן אמתלא לדבריו נאמן, וכגון אשה שאמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני נאמנת ע"י אמתלא (עיי' בכתובות (שם) ובשו"ע (שם). ועיי' בחו"ד (סי' קפה ס"ק א) שנקט דלא מהני מגו ללא אמתלא. אולם המהרי"ט (כתובות בב) כתב דמהני. וכבר הביא דבריו החו"ד (שם ס"ק ה) ורחאם. ועיי' עוד בש"ט (סי' ב) שהביא מהמהרי"ל דאפי' באמירה יש חילוק, דאם אמרה בפני רבים שהיא טמאה לא מהני אח"כ אמתלא, ועיי' אמרו הפוסקים אמרה "לבעלה" טמאה אני דאין חזרין אלא באמרה לבעלה לחוד, עיי'. אולם התורת השלמים (שם ס"ק א) והח"א (כ"ל קט אות ג) חולקים עליו דאין לחלק. וכן משמע משאר הפוסקים שתיצרו קושיית הט"ז דשם באופן אחר).

אלא שציינו באמוראים שאע"פ החמירו על עצמם ממתן חסידות שלא לסמוך על אמתלא, וכן הביא הרמ"א (שם) ועיי' בהגהות חת"ס (שם) שהביא מח' בטעמים דאיכא בזה משום מדת חסידות, והנפ"מ למעשה. וכ"כ כשחל האיסור ע"י דיבור, אבל אם חל האיסור ע"י מעשה המוכיח, שנינו בקדושים (ג). ובכתובות (עב). "אמר ר"י הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה משום נדה" כלומר שראוה לובשת בגדי נדות ולבעלה אמרה טהורה אני בעלה לוקה עליה (כן פירש רש"י (שם ד"ה הוחזקה). וכתב הר"ן (כתובות ט: ד"ה אמרה) בשם הרשב"א דאפי' נתנה אמתלא לומר לא לבשתי בגדי נדות אלא מפני כך וכך אינה נאמנת, וכדמוכח בגמ' דאמרו דבעלה לוקה אלמא כנדה גמורה משוינן לה, עיי'. מבואר דאם חל האיסור מחמת מעשה לא מהני אמתלא.

ובי"ב בב"י (יו"ד סי' קפה) ע"פ הרשב"א (תוה"ק ב"ז סוף ש"ב ז. ובארוך ש"ב ז). דאע"פ שאשה שאמרה נדה היא נאמנת ע"י אמתלא שאמרה משום בושה וכדו', היינו כי כן הוא דפעמים משום בושת או אונס מיקרי ואמרה טמאה אני, אבל לעשות מעשה כולי האי ללבוש בגדי נדה אינה לובשת ולפיכך אינה נאמנת, עכ"ל. וכן פסק השו"ע (סי' קפה סעי' ג). וכן הסכימו הדרישה (אות א), הב"ח (אות ו) והט"ז (סי' ב). ודלא כהטור (שם) שרצה לומר דאמתלא מועילה אף במקום מעשה.

אולם לכאורה מצינו סתירה לזה בשו"ע (יו"ד סי' א ס"ק כב) שפסק דטבח שעשה סימן בראש הכבש שתראה כטריפה, דמועיל אמתלא אע"פ דעביד מעשה. ובאמת כבר עמדו בזה הב"ח (אות ו ד"ה ומ"ד רבינו) והש"ך (שם ס"ק ה), ותיצרו דשאם התם דלא היה אפשר לו בענין אחר, אבל הכא היה אפשר שתאמר טמאה אני ולא היה לה ללבוש בגדי נדות. [אולם הט"ז (יו"ד סי' א ס"ק כב) מוכח סתירה זו פסק לאסור אף לענין סימן שבראש הכבש. ועיי' שהביא דברי המהרי"ט (ש"ו פ"ג טו-טז) מובא בתורת השלמים סי' קפה ס"ק ו) דאפי' באמתלא שלא היה אפשר לה לעשות אלא בענין זה ג"כ אינה נאמנת. וכן התב"ש (סי' א ס"ק עח) חולק על הש"ך. ועיי' עוד בפרי תואר (שם ס"ק בא). והפרי"ח (סי' ע) כתב על דברי הב"ח הנ"ל, שאין זה מספיק דהכא נמי היה יכול לומר דהוי טריפה ולא חו"ל כולי האי לעשות סימן ג"כ, ולפי' במקום שרגילין הטבחים לומר זו כשרה וזו טריפה ומלבד מה שאמר לנו שהיא טריפה עשה סימן דמאי לההיא דלבוש בגדי נדות, עיי' מסיק שיש להחמיר בזה דין. מיהו הסכמת הפוסקים כדברי הב"ח והש"ך הנ"ל].

אלא דיש להסתפק האם בנוגע שהמעשה לא היה בפרהסיא, וכגון שעשתה מעשה האוסרתה בצנעה שלבשה בגדי נדות בביתה (שלא לפני אחרים) וכדו', האם זה נחשב "מעשה כולי האי" דלא מהני אמתלא, או דלמא כיון שלא ראוה שכנותיה וכדו' אין זה נחשב אכתי למעשה "כולי האי". ושוי"מ בפרד"ס רמונים (שם מקשה זהב ס"ק ב עמ' קכו סוף טו) ב) שהסתפק בזה ובמסיק שצריך להתיישב בדבר למעשה. ובאמת מלשון הטור (סי' קפה) משמע דבעינן מעשה לפני רבים, שהרי כתב "שראינוה לובשת בגדי נדותה". משמע שעיקר הקפידה היא משום שראוה. אבל הב"י שם כתב שהקפידה משום שעשתה מעשה כולי האי ללבוש בגדי נדות. ואי"כ אכתי יש להסתפק האם הקפידה היא על עצם מעשה הלבישה או על הלבישה באופן זה שהוחזקה בין שכנותיה.

ונראה דלכ"כ דין זה מתשובת הרמ"א (סי' ב), שהרי כתב על דעת הב"י הנ"ל דבמקום מעשה לא מהני אמתלא מטעם דכולי האי לא היא שטיא להחזיק עצמה נדה בין שכנותיה, עכ"ל. משמע דהקפידה היא על עשיית המעשה "לפני שכנותיה".

ואע"פ שמדברי הב"ח (סי' קפה פ"א ו) (וכ"כ הפרישה (אות א) והתורת השלמים (אות ו)) לא משמע כן. מ"מ הש"ך (סי' קה ה) כתב שכונת הב"ח כמ"ש בתשובת הרמ"א, ומבואר דבעינן נמי שהחזיקה עצמה נדה בין שכנותיה. וכן משמע קצת מהמחבר שם סעי' ג' שכתב "אם ראוה לובשת בגדים וכו', ודו"ק [אלא דשו"ר ברב פעלים (יו"ד ח"א סי' לה) שנקט כפסגות דברי הב"ח הנ"ל דאפי' היה המעשה בינו לבניה אסורה. ובספר משמרת הטהרה (סי' קפה ובביאור הלכה אות יב) כתב שבעינן מעשה לפני שכנותיה וכ"כ. ועיי' עוד בחת"ס (יו"ד סי' ט) ובחי"ל (סי' קלה)].

אמנם אם כשעשה המעשה לפני רבים [אע"פ שהיה לה דרכא אחרית דבכ"ה נאסרת כני"ל], כמבואר ברמ"א שם שכל שגילתה לבעלה שעתידה לעשות מעשה זה לפני רבים מאיזה טעם, מותרת לבעלה בצנעה. וכן נקטו ה"ט"ז (סי' קה ב) ושאר אחרונים [אלא דעיי' בחת"ס (סי' קפה) שכתב דאם שאח"כ הוא מטעם נדר אסור אפי' בינו לבין עצמו, שנקט כן להלכה, וכן צידד להחמיר בשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' קד אות ב) ובשערי שבת הלוי (סי' קפה סעי' ג אות א) אפי' יש לה אמתלא שגילתה קודם שרצה להסתיר לעיניה ודלא כהחו"ד (סי' קה) המיקל בזה. אולם בפרי יצחק (ח"ב סי' לה ד"ה והנה השע"מ) כתב שבדאי מותר לו בצנעה. וכן נקט ברב פעלים (יו"ד סי' לב), ואמכ"ל].

אסורים, דתו לא יברך מתיר אסורים, וה"ה הכא דאחר שבירך אשר יצר את האדם בצלמו וכו' והתקין לו ממנו בנין עדי עד ב"י יוצר האדם, הרי כבר נתן שבה על יצירת אדם וחוה, ואמר יוצר האדם, ולמה לו לחזור שוב ולברך יוצר האדם. וכתב ששאל זאת ממרן הגר"מ פיינשטיין, והשיב לו דעדיין יש להסתפק כיון שנתקנו ב' ברכות להדגיש ענין ב' היצירות. ובפעם השניה אמר לו שאין לברך. ואחר מאמר הרב הנזכר הביאו שם הוספה ממרן הגר"מ פיינשטיין לבאר טעמו שאמר שאיכא טעם לברך יוצר האדם אף אחר שבירך אשר יצר, ומה שלמעשה אמר שאין לברך (דספק ברכות להקל ע"ש). והובאו דבריו אלו באג"מ (אה"ע ח"ד סי' פ"ח).

אולם שבש"ט הלוי (ת"ח סי' רע"ד) כתב – ואשר העיר, למש"כ הרמב"ם בפאר הדור סי' ח' והובא בב"ט אה"ע סי' ס"ב ס"א דאין סדר ברכת נשואין מעכבת, האין הדין אם התחיל בברכת אשר יצר אדם בצלמו, ונזכר שלא ברך יוצר האדם האם יפסיק ויסיים יוצר האדם, או יגמור אשר יצר ולא יברך יוצר האדם, והיינו למש"כ הגאון עצי ארוזים שם דאם הקדים אשר יצר לא יברך עוד יוצר האדם, הנה מעת שראיתי דברי העצי ארוזים לא היו ברורים לי כי באמת רהיטת לשון הרמב"ם משמע דבכולם אין הסדר מעכב, וגם אין טעם מספיק בטעמו לבטל אמירת יוצר האדם, וש"ד באוצר הפוסקים שמביאים מי שמפקפק בזה. ובח"י (סי' לב אות ה) כתב – ואשר שאל לענין שבע ברכות, שהמברך במקום לומר שיש תשיש פתח בטעות ואמר ברוך אתה ה', אם יאמר למדני חוקיך או שימשיך ויאמר ברכה אחרית.

כיון ששש תשיש ושמה תשמה אינם פותחים בברוך, יאמר הברכה אחרית אשר ברא שפותחת בברוך ויאמר אח"כ שתי ברכות הנ"ל, דהא איפסק הלכה בתשובת פאר הדור להמבי"ם סי' ח' דאין סדר ברכות מעכב, והובא בפוסקים אה"ע סי' ס"ב ס"א, ועין מש"כ בענין בתשובת שבת הלוי ח"ח סי' רע"ד.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר עניני שבת קדש

"איסור מלאכה בשבת" (א)

שביתת חשבת כ"י לקבוע בנו אמונת חידוש העולם – "משרש מצוה זו, שנהיה פנויים מעסקנו לכבוד היום, לקבוע בנפשיותנו אמונת חידוש העולם, שהיא חבל המושכת כל יסודי הדת.

ונזכור ביום אחד בכל שבוע ושבעו שהעולם נברא בששה ימים חלוקים ובשביעי לא נברא דבר, ובכל יום ויום נברא ענינים חלוקים. לחזרות על חזרון הפשוט, שלא כדעת המתפלסים הנמאסים לנו ברע"מ זה, שחושבין לאמר שעם היוות ברוך הוא היה חל.

ובמנוחתנו בשביעי זכר לנו בחידושו של עולם, כי כשישבתו בני אדם כולם ביום אחד בשבוע, וישאל כל שואל מה עילת זאת המנוחה, ויהיה המענה "כי ששת ימים עשה ה' וגו' כל אחד יתחוק מתוך כך באמונת האמיתית". (ספר החינוך מצוה לב)

טעם נוסף לשביתת חשבת לומר חג במצרים – "ומלבד זכירת חידוש העולם יש בו זכירת נס מצרים, שהיונו עבדים שם ולא היינו יכולים לנוח בעת חפצנו במנוחה, והא- ל הצילנו מידם ועזונו לנוח בשביעי.

ועל כן זכר במשנה תורה זה השורש השני שיש לנו במנוחה, ואמר שם במצות שבת (דברים ה, טו) וזכרת כי עבד היית במצרים על כן צוה וכו'". (שם)

נערך ע"י מחבר סדרת
"עבודת המועדים"

© שמעון עמיקתא - העלון תרם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו
לקבלת או הפצת הגיליון במקום מגוריהם או לשלוח בקשה לדוא"ל: AMIKTA571@GMAIL.COM